

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 36 Volume: 8 Issue: 36

Şubat 2015 February 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MESLEKLEŞME AÇISINDAN TÜRKİYE'DE ÇEVİRİMENLİĞİN MEVCUT DURUMU, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

CURRENT POSITION OF TRANSLATORSHIP IN TURKEY IN TERMS OF PROFESSIONALIZATION, PROBLEMS AND SUGGESTIONS

Nazan Müge UYSAL*

Mehmet Cem ODACIO LU**

aban KÖKTÜRK***

Öz

Bu makalenin amacı, dünyanın en eski icraatlarından biri olup, Türkiye’de meslekleşme sürecini henüz tam olarak tamamlayamamış olan çevirmenliğin bu süreç içerisinde geldiği mevcut durumu incelemektir. Bu amaçla ilk olarak Türkiye’de çeviri ve çevirmenlik kavramları tanımlanmış ve daha sonra Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yapılmış olan genel meslek tanımından yola çıkılarak çevirmenliğin durumu incelenmiştir. TDK’nın meslek tanımına dayanarak, bir işin meslekleşebilmesi için gerekli olan unsurların mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgütü/örgütlerinin bulunması, eğitim ve belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi olduğu söylenebilir. Bu makalede, çevirmenlik için bu kriterlerin hangilerinin mevcut olduğu irdelenmeye çalışılmıştır. Mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgüt(ler)i ve eğitim ile ilgili son yıllarda meydana gelmiş olan gelişmelere değinilmiş, ancak belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi ile ilgili olarak ülkemizde henüz somut bir adım atılmamış olduğu saptanmıştır. Makalenin son bölümünde, çevirmenliğin meslekleşmesi yolunda en büyük engellerden biri olan belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi unsuru ile ilgili olarak İngiltere’de İmtiyazlı Dilbilimciler Derneği tarafından uzun zamandır uygulanan ve dünya çapında güvenilirlik ve geçerlilik kazanmış iki sınavın içerik ve uygulamaları ile ilgili öneri mahiyetinde bilgiler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Meslekleşme, Çevirmenlik, Çevirmenliğin Meslekleşmesi, Çeviribilim, Çeviri Mesleği.

Abstract

The aim of this study is to explore translatorship, which has been one of the oldest professions in the world and one of the professions that has not yet completed its professionalization process in Turkey. For this purpose, first of all, the concepts of translation and translatorship have been defined, later on, the situation of translatorship has been analyzed regarding the Turkish Language Association’s general profession definition. According to this definition, in order for a profession to be a professionalization, there has to be the standards and ethic rules for the performance of the job, trade bodies and education and certification/credential and in this study the extent to which these criteria have been met for translatorship has been identified. It has been discussed that there have been developments with respect to standard and ethic rules, trade bodies and education, yet, no concrete attempts have been found out regarding certification or credentials in our country. In the last part of the article, some information about the content of two internationally credible translatorship exams which have been administered by the Chartered Institute of Linguists for a long time has been presented as a suggestion for the Turkish context.

Keywords: Professionalization, Translatorship, Professionalization of Translatorship, Translation Studies, Translation Profession.

*Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Doktora Öğrencisi.

** Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü Araştırma Görevlisi.

*** Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Öğretim Üyesi.

Giriş

Bilinen en yaygın tanımıyla dilbilgisel, metinsel ve kültürel bir anlam aktarımının öznesi olan çevirmenlik[†] mesleğinin milattan önceki yıllara dayanan tarihiyle belki de dünyanın en eski icraatlarından olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak bu denli uzun bir geçmişe sahip olan, metinleri, kişileri, toplumları, kültürleri kaynaştıran bu mesleğin bugün halen ülkemizde bir meslekleşme tartışmasının odak noktası olması da bir hayli şaşırtıcıdır. Belki de bu durumun en belirgin sebebi, ülkemizde çeviri etkinliğini bir yabancı dili az çok bilen herkesin gerçekleştirebileceğine olan inançtır. Çevirmenliğin bu meslekleşme sürecini aşabilmesi için genel meslek tanımlarındaki kriterlerin çevirmenlikte ne denli uygulandığına dikkat çekilmesi önemlidir.

TDK Türkçe sözlüğünde meslek, “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır[‡]. Bu bağlamda, bu makalede, TDK’nın genel meslek tanımından yola çıkılarak ve Mesleki Yeterlilik Kurumu’nun (MYK) bir mesleğin ulusal standartlara kavuşabilmesi için gerekli gördüğü ölçütler doğrultusunda, çevirmenlik mesleğinin konumu incelenecektir. Bu tanım ve ölçütlere göre, bir işin meslekleşebilmesi için, “mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgütü/örgütlerinin bulunması, eğitim ve belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi” olmak durumundadır (Kaya, 2012: 44).

Bugüne dek çevirmenliğin Türkiye’de geçirdiği sürece bakıldığında, mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgütleri ve eğitim ile ilgili son yıllarda dikkat çekici gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Ancak belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi ile ilgili olarak ülkemizde henüz somut bir adımın atılamamış olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu ölçütün yerine getirilmesi için yurt dışında uzun zamandır uygulanan geçerlilik ve güvenilirliği kanıtlanmış çevirmenlik sınavlarının içeriklerinin irdelenmesi yol gösterici olabilir. Belki de ülkemizde çevirmenlik ile ilgili var olan bu meslekleşme sorununun önüne geçilebilmesi ve yalnızca uzman olan kişilerce bu mesleğin icra edilmesi için böyle bir sınav sistemine geçilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde bulunan ülkemizde, çeviri alanındaki ihtiyaçların tespit edilmesi, çeviri hizmetlerinde istenilen kaliteye ulaşılabilmesi ve geleceğin çevirmenlerine etkili ve yeterli bir çeviri eğitimi verilebilmesi için yapılması gerekenler gibi meslekle direkt ilintili konuların tartışılması amacıyla Avrupa Birliği Bakanlığı 2012 yılında Avrupa Birliği (AB) Çeviri Platformunu düzenlemiştir. Çeviri alanında uzmanlaşmış akademisyenler ile Sivil Toplum Kuruluşu temsilcilerinin katılımlarıyla düzenlenen bu platformda, Türkiye’de meslekleşme sürecini henüz tam olarak tamamlayamamış olan çevirmenliğin durumunu irdeleyen çeşitli bildirimlere yer verilmiştir (AB Çeviri Platformunu, 2012). Öte yandan, MYK, 2013 yılında Resmi Gazete’de yayınladığı meslek olarak kabul gören icraatlara ait detaylı kriter ve bilgilerin bulunduğu Ulusal Meslek Standardı’nda çevirmenlik mesleğine de yer vermiş ve çevirmenlik için hazırlanan yirmi beş sayfalık dokümanda çevirmenlik mesleği detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Türkiye’de Çeviri Etkinliği ve Çevirmen

Çeviri nedir? Çevirmen kimdir?

Türkiye’deki çeviri etkinliği, çevirmenin konumu ve meslekle ilgili sorunlardan bahsetmeden önce, çeviri ve çevirmen terimlerini farklı kaynakları irdeleyerek tanımlamak doğru olacaktır. Türk Dil Kurumu’nun çeviri ile ilgili tanımına baktığımızda, çevirinin, 1) “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” ve “bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme” olarak tanımlandığını görebiliriz.[§] Kurt (2012), *Çeviri ve Çevirmenlik*

[†] Sözlü çeviri işini icra eden “tercüman” ve yazılı çeviri işini icra eden “mütercim” kavramları bu makalede çevirmen üstbaşlığı altında irdelenecektir, çünkü Mesleki Yeterlilik Kurumu’nun 2013 yılında yayınladığı Ulusal Meslek Standardı, çevirmen terimini hem yazılı hem de sözlü çeviri yapan kişi olarak tanımlamıştır.

[‡] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5332c6756b66f8.92710435

[§] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5332c6756b66f8.92710435

Mesleğinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunundaki Yeri isimli bildirisinde Noterler Kanunu'nun 103. maddesine göre çevirinin ne ifade ettiğini aktarmıştır; buna göre çeviri eylemi: "belgeleri bir dilden diğer dile veya bir yazıdan başka bir yazıya çevirmek" olarak tanımlanmaktadır (s.50). Yine aynı makalede Mehmet Rifat'ın çeviri üzerine görüşlerine yer verilmiş ve çevirinin bir diğer tanımı:

"Dilbilimin iki doğal dil arasında biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal uygunlukların sağlanması amacıyla kaynak dilde ortaya çıkmış bir anlam evrenini, hedef dilde yeniden gerçekleştirilmek üzere, çevirmenin kendi edinimini ve her iki dildeki kültür farklılığını yorumlama ve yeniden üretme işlemine katıp dönüştürüm işlemi yaparak ideal anlam karşılığını verebilme işidir"

olarak aktarılmıştır" (s. 50).

En basit tanımıyla bir "aktarım, iletme veya ulaştırma" (Uygun, 2008: s.104), daha karmaşık tanımıyla kaynak dilde üretilmiş bir anlam bütünü hedef dilde yeniden yaratmak adına, biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal eşdeğerliklerin veya uygunlukların oluşturulmasının yanı sıra kültürel yorumlar katarak yapılan bu dönüştürme işinin mimarı olan çevirmen kimdir peki?

Kurt (2012)'a göre çevirmen "bir dilde yazılmış bir yazıya ya da söylemi üzerinde inceleme yapmadan, sebep sonuç ilişkisi aramadan, bildiği başka bir dile çevirerek insanlar arası iletişimi sağlayarak kültürler arasında köprü görevini gören kişi" olarak tanımlanabilir (s. 48).

Bugün Türkiye koşullarına baktığımızda çevirmenlerin resmiyette görev yapanlar (kamu kurumları, özel kuruluşlar) ve serbest çalışanlar (freelance çevirmenler) olarak iki gruba ayrıldığını söyleyebiliriz. Serbest çalışanlar grubuna dâhil edebileceğimiz ve sektörde büyük bir yüzde oluşturan tercüme bürosu çalışanları da vergi mükellefiyeti olanlar ve vergi mükellefiyeti olmayanlar olarak iki gruba ayrılabilir ki vergi mükellefiyeti olmadan çalışanların mesleğin standartlaşması ile ilgili büyük bir sorun yarattığını belirtmek gerekir (Kurt, 2012: s. 57).

Meslekleşme Süreci Açısından Çevirmenliğin İncelenmesi

Osman Kaya'nın** AB Bakanlığı Çeviri Platformunda sunduğu *Çeviri Mesleğinde Meslekleşme ve Örgütlenme* isimli bildirisinde yaptığı meslek tanımından yola çıkarak çeviri mesleği ile ilgili meslekleşme yolunda ne gibi gereklilikler olduğunu bir gözden geçirelim. Daha önce de belirtildiği gibi, TDK Türkçe Sözlüğünde, meslek tanımı; "belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş" olarak yapılmaktadır.

Öte yandan, bir faaliyetin meslekleşebilmesi için bir diploma, sertifika veya yeterlilik belgesi vb. ile belgelendirilebilecek bir bilgi ve donanıma sahip olunması ve bu faaliyetin kabul görmüş belli standartlar veya etik kurallar paralelinde yapılıyor olması gerekmektedir. Aynı zamanda, bir mesleğe dair örgüt(ler)in bulunuyor olması da mesleğin tanınması ve tanıtılması açısından gerekli olduğu kadar meslek mensuplarının hak ve taleplerinin gözetilmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Öyleyse, bir işin meslek olarak kabul görebilmesi için "mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgütünün bulunması, eğitim ve belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi" (Kaya, 2012: s.44) olmak üzere üç kıstasın gerekli olduğu söylenebilir.

1.Ulusal Meslek Standardında Çevirmenlik

Bir mesleği meslek yapan temel unsurlardan ilki o mesleğe ait kuralların standart bir biçimde belirlenebilmesidir. Çevirmenlik faaliyetini bir meslek olarak standartlaştırma adına özellikle son yıllarda Mesleki Yeterlilik Kurumunun (MYK) önemli girişimleri olduğunu söyleyebiliriz. Kurumun 2013 yılında Resmi Gazetede yayınladığı Ulusal Meslek Standardı'nda yer verdiği çevirmenlik mesleğinin tanımı şöyledir:

** Çeviri İşletmeleri Derneği Kurucu Başkanı/Çeviri Derneği Genel Başkanı

“Çevirmen (Seviye 6), ilgili mevzuat ve/veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi ve/veya yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişidir.

Çevirmen (Seviye 6), yazılı çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda; bir dildeki çeşitli nitelikte belgelerin, fikir ve sanat eserlerinin, çeşitli medya ve çoklu ortam materyalleri içeriğinin, diğer bir erek (hedef) dile aktarılması ve yerelleştirmesi çalışmalarını; sözlü çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda, farklı dili/dilleri konuşan katılımcıların bulunduğu toplantı, konferans gibi ortamlarda ve görüşmelerde katılımcılar arasında, bir dildeki sözlü iletilerin ardıl veya simultane olarak erek (hedef) dile/dillere aktarılması faaliyetlerini; işaret dilinin kullanıldığı ortamlarda, bu dilde iletilenleri sesli dile, sesli veya yazılı bir dille ifade edilen içeriği de işaret diline çevirmeye yönelik faaliyetleri yürütür.

Çevirmen (Seviye 6), çeviri sürecinde üstlendiği bölümün uygulama ve yönetiminden sorumludur. Bu kapsamda işin niteliğine göre bazı durumlarda ekip çalışmasının aktif bir üyesi olarak çalışır” (s. 7).

Görüldüğü gibi MYK hazırladığı bu yirmi beş sayfalık dokümanda mesleğin tanımını yukarıda ifade ettiğimiz tanımların ötesine taşıyarak, öncelikle yazılı ve sözlü çeviri işlerini ayrı ayrı ele almış ve daha kapsamlı bir meslek tanımı sunmuştur.

Ulusal Meslek Standardı, “Meslek Tanımı” başlığının altında meslek tanımının yanı sıra Mesleğin Uluslararası Sınıflandırma Sistemindeki Yeri, Sağlık, Güvenlik ve Çevre ile ilgili Düzenlemeler, Meslek ile ilgili Mevzuat, Çalışma Ortamı ve Koşulları, Mesleğe ilişkin Gereklilikler gibi diğer konulara da yer vermiştir. Buna ek olarak, “Meslek Profili” (Görevler, İşlemler ve Başarım Ölçütleri, Kullanılan Araç, Gereç ve Ekipman, Bilgi ve Beceriler, Tutum ve Davranışlar) ve “Ölçme, Değerlendirme ve Belgelendirme” gibi mesleğin standartlaşması için gerekli diğer unsurlara da değinmiştir (bkz. MYK, Ulusal Meslek Standardı, 2012).

Ancak şunu belirtmek gerekir ki “Ölçme, Değerlendirme ve Belgelendirme” başlığının altında henüz somut olarak gerçekleşen herhangi bir uygulamaya değinilmemiştir. Bu başlık altında yalnızca “ulusal yeterliliklere göre belgelendirme amacıyla yapılacak ölçme ve değerlendirme, gerekli çalışma şartlarının sağlandığı ölçme ve değerlendirme merkezlerinde yazılı ve/veya sözlü teorik ve uygulamalı olarak gerçekleştirilecektir” ibaresi yer almaktadır (s. 21). Bu makalenin de temel tartışma noktalarından biri olan belgelendirmeye yönelik standart bir sınavın uygulanabilmesi için bu tasarının çok ileri tarihlere atılmadan ve kâğıt üzerinde kalmadan en yakın zamanda sağlıklı bir biçimde uygulamaya geçirilmesi oldukça önemlidir.

Sektörde öne çıkan dernek yöneticileri, kurumlar ve önemli akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanan bu standart çevirmenlik mesleğinde yıllardır süregelen tanımsızlık, meslek ve kalite standartlarının eksikliği gibi temel sorunları çözmek adına atılmış önemli bir adımdır.

2.Meslek Örgütleri

Çevirmenliğin meslekleşmesi yolunda ikinci olarak meslek örgütlerinden bahsedelim. Yukarıda da belirtildiği gibi bir faaliyetin meslek olarak kabul edilmesinde o meslekle ilgili örgütlenmeler de önemli rol oynamaktadır. Aslında örgütlenmenin temelinde bir mesleği icra eden kişilerin belli bir yere kadar hak ve sorumluluklarını belirlemeye yardımcı olmak, gerektiğinde mesleği icra eden bireylerin hukuki ve etik sorunlarını gündeme getirmek ve mesleğin icra koşullarını geliştirmek gibi çeşitli amaçlar güdülmektedir. Elbette örgütlenen insan sayısının fazlalığı, meslekle ilgili sorunların çözümü, koşulların iyileştirilmesi ve hakların aranması açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Bir örgütü örgüt yapan en önemli unsurlardan birinin üye sayısı olduğu bilinmektedir. Ancak Sakine Eruz Çeviri *Derneği ve Türkiye’de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuş(a)ma(ma)sı Üzerine On Üç Yıllık Gelgitli Bir Öykü* adlı bildirisinde Türkiye’deki Çeviri Derneklerinin üye sayılarının yeterli olmadığı bildirmektedir (2012: 18). Hatta, Türkiye, Malta, Letonya, İtalya ve

İrlanda, Avrupa'daki ülkeler arasında en az dernek üye sayısına sahip ülkeler olarak sıralanmaktadır (Studies on Translation and Multilingualism, 2012: 85).

Türkiye'de çevirmenlik mesleği ile ilgili aktif olarak varlık gösteren dört önemli dernek bulunmaktadır:

Çevbir: Çevirmen Meslek Birliği (ÇEVBİR) 2006 yılında kurumsallaşmış, yaklaşık 250 üyeye sahip, öncelikle çevirmen haklarını korumayı, çeviri kalitesinin artırılmasını, yayıncılıkla ilgili etik ilkeler oluşturulmasını hedefleyen bir kuruluştur.

Çeviri Derneği: Sektörde çalışanlar arasında dayanışma sağlamak, çeviri sürecini daha nitelikli kılmak gibi hedeflerle 1999 yılında yola çıkmış bir örgüt olup, üye olmak için akademik veya profesyonel olarak çeviri işiyle ilgileniyor olmak önkoşuluna sahiptir ve Uluslararası Çevirmenler Birliği olan The International Federation of Translators (FIT) üyesidir.

Çeviri İşletmeleri Derneği: 2007 yılında kurulan ve çeviride hizmet kalitesini geliştirmek, çeviri işletmelerinin standartlarını uluslararası düzeye yaklaştırmak ve işletmeler arası diyalogu artırmak gibi amaçları olan derneğin 25 üyesi mevcuttur.

Türkiye Konferans Çevirmenleri Derneği (TKTD): Sözlü çeviri alanında Türkiye'de çalışan tek dernek olup, toplum çevirmenliği ve diyalog çevirisi alanı dışında çalışan konferans çevirmenlerini üye olarak kabul etmektedir. Derneğin amacı bu alanda çalışan çevirmenlerin çalışma koşullarını uluslararası standartlara uygun hale getirmek ve mesleği ülke çapında tanıtmaya çalışmaktır (Gürçağlar, 2011: 85-89).

3.Çeviri Eğitimi

Çevirmenliğin meslekleşmesi yolunda çeviri mesleğinin standart bir tanıma kavuşması ve meslek örgütlerinin öneminin yanı sıra çeviri sektörü için yetiyecek elemanlara sunulan eğitim ve bu eğitimin çevirmenlerin sahada verimli çalışabilmeleri için ne denli yeterli olduğuna da değinmek gerekmektedir. Gürçağlar'ın (2011) da belirttiği gibi, geçmişte ülkemizde çeviri eğitimi- ki buradaki geçmiş kavramı 1980'li yıllar öncesi olarak düşünülebilir- diye bir şeyden bahsetmek pek mümkün değildi. Zira o zamanlardaki çevirmenler "alaylı" diye tabir edilir, yani bu alanla ilgili herhangi bir eğitim almaksızın, dil becerilerinden faydalanarak ve zamanla tecrübe edinerek bu işi öğrenirler ve icra ederlerdi. Dahası çevirmenlik tam olarak bir meslek olarak görülmez, bu icraata sadece bir ek iş kaynağı olarak bakılırdı (s. 89).

Ancak 1983-1984 yıllarında ilk kez Boğaziçi Üniversite'sinde lisans düzeyinde eğitim vermek üzere açılan Mütercim-Tercümanlık bölümü ile beraber akademik anlamda çeviri alanındaki eğitim tarihi başlamıştır. Yine aşağı yukarı aynı yıllarda Hacettepe Üniversitesi'nin aynı alanda faaliyet göstermeye başladığı, bu iki üniversiteyi Yıldız Teknik Üniversitesi Mütercim- Tercümanlık bölümünün izlediği bilinmektedir. Daha sonra sayıları gitgide artan ve farklı dillerde çeviri eğitimi veren pek çok bölüm açılmış; lisans eğitiminin yanı sıra yüksek lisans ve doktora programları da üniversitelerin bünyelerinde yer almaya başlamıştır. Hatta ve hatta son yıllarda sayıları hızla artan ve sözel puanla öğrenci alıp çok kısa süre eğitim vermelerinden dolayı verimlilikleri tartışılan yüksekokul bünyesinde açılan iki yıllık Uygulamalı Çevirmenlik Programları da bu eğitimin bir parçası olarak sayılabilir (Tekgül, 2008: 60-63).

Her ne kadar birebir bir uyumdan veya eşdeğerlikten bahsedilemese de, çeviri eğitimi veren bölümlerin müfredatlarında genellikle metin çözümleme, yazma becerileri, yazın çevirisi, sosyal bilimler, ekonomi, tıp, mühendislik, hukuk gibi özel alanlara ilişkin uzmanlık alanı çevirisi, teknik çeviri, sözlü çeviri, çeviri tarihi ve çeviri kuramı gibi derslerin yanı sıra ek yabancı dil dersleri yer almaktadır (Tekgül, 2008: 63).

Müfredat özellikleri ve içeriklerdeki aksaklıklar, çeviribilim alanında eğitim görmüş akademisyen sayısının yetersizliği, ilk ve orta dereceli okullardaki yabancı dil eğitiminin özellikle son yıllarda veriminin düşmesi, meslek yüksekokulları bünyesinde kurulan iki yıllık çeviri programlarının sağlam bir altyapı oluşturulmadan kurulması gibi bazı sağlıksız durumlar yaşansa da, eğitim perspektifinden bakıldığında bugün geldiğimiz nokta oldukça önemlidir. Çeviri eyleminin bir akademik çalışma alanı olarak görülmesi, ileride bu alanda

görev yapacak kişilere kuramsal ve uygulamaya yönelik çeşitli derslerle eğitim verilmesi, bu faaliyetin standartlaşması ve meslekleşmesine adına meydana gelen en önemli gelişmelerdendir.

Türkiye’de Kimler Çeviri Yapma Yetkisine Sahiptir?

“Hem anadilini, hem yabancı dili, iyi derecede bilen ve dil alanında diplomalı bir kişinin – çeviri- yapması kadar doğal ve doğru bir şey yoktur. Zira çeviri yapmak bir yetenek işidir...” der Mehmet Kurt AB Bakanlığı Çeviri Platformu’nda sunduğu bildirisinde (2012: 50). Belki de ülkemizde çeviri mesleğiyle ilgili henüz çözümlenememiş temel sorunlardan biri işte budur: Türkiye’de kimler çeviri yapabilir? Ülkemizde çeviri yapma yetkisi kimlere verilir? Cevap galiba bir yabancı dil bilen hemen herkes biçimindedir. Çevirmenlik mesleği açısından geçmişle bugünü karşılaştırdığımızda, değinilen tüm bu gelişmelere bakarak, çevirmenliğin standartlaşması ve meslekleşmesi adına gerçekten büyük adımların atıldığını söyleyebiliriz.

Daha önce de belirtildiği gibi, MYK’nın sektörün pek çok önde gelen ismi ve akademisyenleri yardımıyla oluşturduğu Ulusal Meslek Standardı’nda çevirmenliğe yer vermesi ve Standardın mesleği geniş ölçüde tanımlaması; pek çok çeviri derneğinin ortak ve farklı hedeflerle üyeleriyle bütünleşip günden güne gelişerek faaliyet göstermesi ve ülkemizde 80’lerden bu yana farklı üniversitelerin bünyelerinde mütercim tercümanlık veya çeviribilim alanlarında lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının yürütülüyor olması bu adımlar arasında sayılabilir.

Ancak tüm bu güzel gelişmelerin yanı sıra henüz belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi ile ilgili tam bir düzenleme yapılmış olmaması önemli bir eksiklik. Kurt’un (2012) da değindiği gibi “hem anadilini, hem yabancı dili, iyi derecede bilen ve dil alanında diplomalı bir kişinin – çeviri- yapmasından daha doğal bir şey” yoktur tabii ki ama ortada bir sertifika sistemi yoksa dil alanında diploması olmayan bir kişi bile yapıyor olabilir bu işi pekâlâ (s. 50). Aslında şöyle düşünebiliriz; mütercim-tercümanlık bölümlerinden mezun olan her öğrenci de çevirmen olmuyor. Belgelendirdiği takdirde öğretmenlik veya akademisyenlik yapabildiği gibi başka sektörlerde de çalışabiliyor. O halde, herhangi bir çeviri eğitimi almaksızın yabancı dile ve birinci dile iyi derecede hâkim ve hatta farklı bir alan bilgisine (tıp, hukuk, mühendislik...) vakıf olan, diğer bir deyişle “alaylı” olan bir birey neden çeviri yapamasın? Elbette yapabilir. Fakat bu mesleğin önündeki en büyük tehlike dil bilen her bireyin çeviri yapabileceğinin düşünülmesi ve bazen kurumlar bünyesinde, bazen de kayıt dışı olarak bu icraatta bulunulması. Bu durumun en önemli sebebi, diğer pek çok mesleğin aksine, bir bireyin kaliteli, yeterli ve verimli çeviri yapma yeteneği veya birikimine sahip olup olmadığını test eden bir sertifika ya da belgelendirme sisteminin bulunmamasıdır.

Ülkemizde özel sektörde, noterlerde veya devlet kurumlarında çevirmen olarak görev yapabilmek için dil bildiğini diplomayla beyan etmek yeterli olmaktadır. Genellikle meslek ile ilgili bilgi düzeyi, alan bilgisi veya tecrübeye bakılmamakta ve adaylardan meslekle ilgili herhangi bir standart sınav sonucu beklenmemektedir. Pek çok Avrupa ülkesinde çeviri kalitesini yüksek tutmak adına bu mesleği icra etmek isteyen kişilerden belli bir süre tecrübe, çevirmenlik sınavı, yaş sınırı gibi çeşitli kriterleri yerine getirmeleri beklenmektedir.

Sektörün önemli isimlerinden biri olan Turgay Kurultay da kendisiyle yapılan bir röportajda, Ulusal Meslek Standardı ile ilgili gelişmeleri çok olumlu karşıladığını söylemiş, ancak çevirmen olmak için bugün hangi özelliklerin gerekli olduğu ve bunların nasıl değerlendirileceği konusunda hiçbir kılavuz olmadığından rahatsız olduğunu belirtmiştir. Kurultay’a göre, öncelik kamuda olmak üzere çevirmen istihdamında hızlı bir değişime gidilmesi gerekmektedir.††

Sonuç olarak, kaliteli çeviriler yapılabilmesi ve meslekte bir standartlaşma ve prestij gerçekleştirilebilmesi için, belki bu alanda eğitim görmüş kişilerin bile tabii tutulacağı, standart bir sınav sistemine geçilebilir. İçerik olarak ekonomi, finans, hukuk, eğitim, tıp, teknik yâda

†† <http://www.ceviriblog.com/2013/04/11/turgay-kurultay-ile-roportaj/>

bilimsel alanlarda resmi yazışmalar, görüşmeler yapabilecek, kaynak ve erek dilde metinleri amacına uygun, doğru metin türü bilgisiyle, doğru terimleri seçerek sağlıklı bir şekilde çevirebilecek kişileri seçecek bir çeviri sınavının yapılması çevirmenlik mesleğinde belgelendirme/yeterlilik belgesi/sertifika konusundaki eksikliği giderebilir. Böylece tıpkı yabancı dil bilgisini ölçen TOEFL, IELTS ve YDS gibi standart bir not kıstasına sahip bir çeviri sınavıyla bu alanda çalışmaya hevesli veya aday kişilerden bilgilerini ve becerilerini belgelendirmeleri beklenebilir.

İngiltere’de 1910 yılında kurulmuş olan Chartered Institute of Linguists (İmtiyazlı Dilbilimciler Enstitüsü) tarafından hazırlanan ve uygulanan, geçerliliği ve güvenilirliği dünya çapında kabul görmüş iki önemli çevirmenlik sınavı bulunmaktadır. Bunlar “Diploma in Translation”, (DipTrans-Çevirmenlik Diploması) ve “Diploma in Public Service Interpreting” (DPSI- Kamu Hizmeti Tercümanlığı Diploması)’dır. (Studies on Translation and Multilingualism, 2012: 36; <http://www.iol.org.uk/index.asp>, erişim tarihi 13.12.2014).

Türkiye’de meslekte bir standart yakalamak açısından bugün geline nokta da önemli eksiğimizin mesleğe dair bir sınav sistemi olduğu savından yola çıkarak makalenin bu bölümünde yukarıda ismi geçen bu iki sınavla ilgili bilgilere yer verilecektir. Dünyaca kabul görmüş bu iki sınavın içerik ve uygulama bakımından bu makalede incelenmesi Türkiye’de bu yöndeki eksikliği gidermek adına bir öneri mahiyeti taşımaktadır.

Diploma in Translation

(DipTrans - Çevirmenlik Diploması)

1989 yılından bu yana İmtiyazlı Dilbilimciler Enstitüsü tarafından İngiltere’de düzenlenmekte olan DipTrans yüksek derecede dil hâkimiyetine sahip olan ve profesyonel olarak çevirmenlik mesleğini icra etmek isteyen yahut hâlihazırda çevirmen olarak görev yapan kişilere uygulanan ve kazananlara yüksek lisans düzeyinde sertifika sunan bir yazılı çeviri sınavıdır. Sınav yılda bir kez ocak ayında yapılmaktadır. Avrupa Birliği Ortak Dil Çerçevesine göre C2 düzeyine denk gelmekte ve yüksek lisans düzeyinde profesyonel çevirmenlik becerisini ölçmektedir. Sınavın içeriği aşağıdaki şekildedir:

Bölüm 1: Genel bir metnin yazılı çevirisi Yaklaşık olarak 600 kelimelik genel bir metnin profesyonel bir doğruluk standardında hedef dile çevrilmesi	3 saat
Bölüm 2: Yarı- özel bir metnin yazılı çevirisi Her biri yaklaşık olarak 450 sözcükten oluşan teknoloji, iş ve edebiyat alanlarından üç adet yarı özel metinden birinin seçilerek hedef dile yeterli profesyonel doğrulukta çevrilmesi. (A) Teknoloji (B) İş (C) Edebiyat	2 saat
Bölüm 3: Yarı-özel bir metnin yazılı çevirisi Her biri yaklaşık olarak 450 sözcükten oluşan fen, sosyal bilimler ve hukuk alanlarından üç adet yarı özel metinden birinin seçilerek hedef dile yeterli profesyonel doğrulukta çevrilmesi. (D)Fen (E)Sosyal Bilimler (F)Hukuk	2 saat

Yukarıda listelenen altı alanla alakalı konu başlıkları aşağıdaki şekilde olabilmektedir:

Bölüm 02 (A): Teknoloji Tarım Mimarlık Mühendislik Çevre Bilişim Teknolojisi Tıp Yaşam Bilimleri Farmakoloji Plastik ve Polimer Telekomünikasyon Tekstil teknolojisi Ulaşım	Bölüm 02 (B): İş Muhasebe Bankacılık Ticaret Ekonomi İthalat ihracat Finans Sigorta Pazarlama İşletme	Bölüm 02 (C): Edebiyat Kurgu Drama Film senaryosu
--	---	---

Bölüm 03(D): Fen Bilimleri	Bölüm 03 (E): Sosyal Bilimler	Bölüm 03 (F): Hukuk
Tarım Astronomi Biyokimya Biyolojik bilimler Kimya Yer bilimleri Matematik Tıp Eczacılık Farmakoloji Fizik	Antropoloji Gelişim bilimleri Ekonomi Eğitim Çevre Tarih Filoloji Politik bilimler Psikoloji Kamu yönetimi Din Sosyoloji	Durum çalışmaları Medeni hukuk Ticari hukuk Kriminal hukuk Aile hukuku Hukuk raporları Yasal dergi makaleleri Uluslar arası hukuk

Sınav bu altı kategoride aşağıdaki kombinasyonlarda yapılabilir:

- (02A) Teknoloji + (03D) Fen Bilimleri
- (02A) Teknoloji + (03E) Sosyal Bilimler
- (02A) Teknoloji + (03F) Hukuk
- (02B) İş + (03D) Fen Bilimleri
- (02B) İş + (03E) Sosyal Bilimler
- (02B) İş + (03F) Hukuk

- (02C) Edebiyat + (03D) Fen Bilimleri
- (02C) Edebiyat + (03E) Sosyal Bilimler
- (02C) Edebiyat + (03F) Hukuk

Sınav için seçilen metinler belli bir zorluk derecesinde olup genellikle yayınlanmış orijinal kaynaklardan seçilmekte ve alana dair belli bir düzeyde uzmanlığa sahip okuyuculara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Çevirmenlik Diploması alabilmek için adayların ayrı ayrı değerlendirilip belgelendirilen her üç bölümden de geçebilmeleri gerekmektedir. Bölümlerden sadece birinden geçti belgesi alınması durumunda, diplomanın hak edilebilmesi için takip eden beş yıl içinde diğer bölümlerden de yeterli kriterleri (PASS) sağlamak zorunludur.

Sınavın başarıyla tamamlanması için adayların analitik dil becerilerinin yanı sıra hem kaynak hem de hedef dilde özel alan terminolojisine hâkim olmaları beklenmektedir. Dilbilgisi, kelime ve deyim bilgisine ek olarak gerekli olduğu noktalarda kültürel öğelerin (gelenek, görenek, giyim, yemek vs.), konuşma diline ait öğelerin, yaygın olarak kullanılan mecazların, teknik terimlerin de kaynak dilden hedef dile doğru ve aslına uygun bir biçimde aktarılması gerekmektedir.

Sınav esnasında makine çeviri programlarının kullanılmasına ve internet erişimine izin verilmemekte ancak kitap formatındaki sözlük veya terimce kullanılmasına diğer adaylarla paylaşmamak koşuluyla müsaade edilmektedir.

Sınav değerlendirmesinde dört kategori bulunmaktadır:

Fail= Başarısız

Pass= Sınavda % 60 başarı göstermek

Merit= Sınavda % 70 - 80 başarı göstermek

Distinction= Sınavda % 90 - 100 başarı göstermek

Diploma in Public Service Interpreting

(DPSI - Kamu Hizmeti Tercümanlığı Diploması)

Yine İmtiyazlı Dilbilimciler Enstitüsü tarafından hazırlanan ve yılda bir kez haziran ayında uygulanan Kamu Hizmeti Tercümanlığı sınavının amacı kamu hizmeti bağlamında profesyonel olarak hizmet verecek olan tercümanların bilgi ve beceri düzeylerini standart kriterler doğrultusunda ölçüp belgelendirmektir. Özellikle ardıl ve fısıldayarak anında çeviri

tekniklerindeki başarıyı ölçen sınavda adaylar tıp, hukuk (ör. İngiltere, İskoçya) ve kamu yönetimi olmak üzere üç temel alanda performans sergilemektedir.

Sınav üçü sözlü ikisi yazılı olmak üzere beş bölümden oluşur:

Sözlü Bölümler	
Bölüm 01: Toplum hizmetinde ardıl ve simultane çeviri 30 dakika Bu bölümde beklenen, sözlük veya terimce kullanımına müsaade edilmeksizin ancak istenirse not olarak birbirinin dilini konuşamayan iki kişi arasında tercüme yapmaktır. Kişilerden biri İngilizce konuşan ve hizmet veren kişi iken diğeri ikinci dili bilen ve hizmet alan konumundadır.	
Bölüm 02: Toplum hizmetinde İngilizceye yazılı metinden sözlü çeviri 10 dakika Bu bölümde beklenen sözlük veya terimce kullanmaksızın ancak istenirse not olarak kaynak dilden İngilizceye 180 kelime uzunluğunda bir yazılı metni sözlü olarak çevirmektir.	
Bölüm 03: Toplum hizmetinde İngilizce bir yazılı metinden hedef dile sözlü çeviri 10 dakika Adaylardan 180 kelimelik bir İngilizce metni hedef dile sözlük veya terimce kullanmaksızın ve not almaksızın aktarmaları beklenmektedir.	
Yazılı Bölümler	
Bölüm 04: Toplum hizmetinde İngilizceye çeviri 1 saat Kaynak dilden 250 kelime uzunluğunda bir metni, isteğe bağlı olarak kitap formatında sözlük veya terimce kullanarak, İngilizceye aktarmak.	
Bölüm 05: Toplum hizmetinde İngilizceden hedef dile çeviri 1 saat Yaklaşık 250 kelime uzunluğunda bir İngilizce metni, isteğe bağlı olarak kitap formatında sözlük veya terimce kullanarak, hedef dile aktarmak.	

Sınav değerlendirmesinde dört kategori bulunmaktadır:

Fail= Başarısız

Pass= Sınavda % 60 başarı göstermek

Merit= Sınavda % 70 - 80 başarı göstermek

Distinction= Sınavda % 90 - 100 başarı göstermek

Sertifika almaya hak kazanmak için adayların ayrı ayrı değerlendirilip belgelendirilen her beş bölümden de en az PASS almaları gerekmektedir.##

Sonuç ve Öneriler

Bu makalede, tarihi çok eskilere dayanan çeviri etkinliği ve çevirmenliğin, ülkemizde meslekleşme yolunda geçirdiği süreç anlatılmaya çalışılmıştır. Bir icraatın meslek olarak kabul edilebilmesi için ne gibi ölçütlerin yerine getirilmesi gerektiğine değinilmiş ve uzun yıllardır meslekleş(eme)me sorunuyla karşı karşıya olan çevirmenlik için bu ölçütlerin ne denli mevcut olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çevirmenlik için MYK tarafından 2013 yılında yürürlüğe sokulmuş Ulusal Meslek Standardı'nda çevirmenliğe yer verilmesi ve mesleğin etik kuralları ve standartlarının belirlenmesi, meslek için faaliyet gösteren örgütlerin bulunması ve belli bir bilgi ve donanıma sahip çevirmenler yetiştirmek üzere kurulmuş olan lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının varlığı Türkiye'de çevirmenliğin meslekleşme sürecini tamamlamak üzere olduğunun göstergeleri olarak sunulmuştur.

Bu bağlamda, eksikliklerden biri ve belki de en önemli olanı belgelendirme veya sertifika unsurunun bulunmuyor oluşudur. Çünkü makalenin başlarında da değinildiği gibi, ülkemizde bugün pek çok kurumda bu işi icra edecek kişilerden özellikle mütercim-tercümanlık diplomasına sahip olmaları beklenmemekte, kişiler yabancı dil ile ilgili herhangi bir bölümden (yabancı dil öğretmenliği, dil, edebiyat ve kültür, dilbilim bölümleri gibi) mezun

(Diptrans ve DPSİ ilgili daha detaylı bilgi için bkz: <http://www.iol.org.uk/index.asp>).

olduğu takdirde çevirmenlik yapabilmektedir. Hatta bazen özellikle serbest veya notere bağlı çalışanlar için yalnızca yabancı dil bilgisini belgelemek de yeterli olabilmektedir. Bu durum genel olarak düşünüldüğünde meslek için büyük bir dezavantajdır. Öte yandan, hem yabancı dil bilgisi çok iyi olan, hem de herhangi bir özel alan bilgisine hâkim olan bireylerin de çeviri yapmamalarını beklemek doğru değildir. Bu sebeple, bu çalışmada, çevirmenlik alanında çalışmak isteyen eğitilmiş veya alaylı kişilerin tabii tutulacağı ve bu kişilerin bilgi ve becerilerini ölçen standart bir sınavın eksik olduğu fakat yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Böyle bir sınav, ülkemizde bu yönde karşılaşılan sorunları çözeceği gibi çevirmenliğin meslekleşmesi yolunda büyük engellerden biri olan sertifika/yeterlilik belgesi çıkmazını ortadan kaldıracaktır.

Böyle bir sertifika/yeterlilik belgesi veya belgelendirmenin gerçekleştirilmesi için dünya çapında geçerliliği kabul görmüş çevirmenlik sınavları incelenerek ülkemizde bu ihtiyacı karşılayacak bir sınav yapılmalıdır. Bu nedenle, makalenin son bölümünde, uluslararası geçerliliği bulunan ve İngiltere’de İmtiyazlı Dilbilimciler Enstitüsü tarafından uzun yıllardır uygulanan iki çevirmenlik sınavı; Diptrans ve DPSI sınavlarının içeriklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Gelecek yıllarda, ülkemizde çevirmenliğin sağlam bir meslek zeminine oturtulması ve sadece yeterlilik belgesi bulunan kişilerin çeviri eylemini gerçekleştirmesi için bu tip sınavların içerikleri incelenerek standart bir çevirmenlik sınavı sistemine geçilmelidir.

KAYNAKÇA

- ERUZ, S. (2012). “Çeviri Derneği Ve Türkiye’de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuş(a)ma(ma)sı Üzerine On Üç Yıllık Gel Gitti Bir Öykü”, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 17-23.
- KAYA, O. (2012). “Çeviri Sektöründe Meslekleşme ve Örgütlenme”, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 43-46.
- KURT, M. (2012). “Çeviri ve Çevirmenlik Mesleğinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunundaki Yeri.”, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 47-59.
- ÖNER, I. (2012). “Sektörde ve Akademide Kronometre Çalışmaya Başladı. Yarışı Göğüslemek İçin Ne Yapmalıyız?”, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 4-9.
- PARLAK, B. (2012). “Akademik Çeviri Öğretimi ve Çeviride Meslekleşme Sorunları”., *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*, İstanbul, 65-74.
- TEKGÜL, D. (2008) “Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Üniversite Bölümleri”, M. Rifat (hızl.). *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* içinde, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, 60-63.
- UYGUR, N. (2008). “Dil ve Çeviri”, M. Rifat (hızl.). *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* içinde, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008, 60-63.

İnternet Kaynakları:

- Turgay Kurultay ile röportaj*. (2013). <http://www.ceviriblog.com/2013/04/11/turgay-kurultay-ile-roportaj//> (10.11.2014).
- IoL Educational Trust (IoLET) Diploma in Translation, Handbook for Candidates*. (2011). <http://www.iol.org.uk/index.asp> Erişim: 13.12.2014).
- IoL Educational Trust (IoLET) Diploma in Public Service Interpreting, Handbook for Candidates*. (2010). <http://www.iol.org.uk/index.asp> Erişim: 08.10.2014).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5332c6756b66f8.92710435 Erişim: 15.11.2014).
- The European Commission’s Directorate-General for Translation*. (2012). “The status of the Translation Profession in the European Union, Studies on Translation and Multilingualism, Final Raporu” 2012, Brüksel http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies/translation_profession_en.pdf Erişim: 08.10.2014
- <http://www.atesman.info/files/Ek%203-%C3%87EV%C4%B0RMEN%20%28SEV%C4%B0YE%20%29%20ULUSAL%20MESLEK%20STANDARDI.pdf> Erişim: 07.10.2014